

Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Dato: 31. oktober 2006
Kontor: Valgkontoret
J.nr.: 2005-4105-3
Sagsbeh.: DSI
Fil-navn: valg redegørelse

Redegørelse om anvendelse af elektroniske valglister og elektroniske brevstemmeprotokoller ved de kommunale og regionale valg den 15. november 2005

Ved lov nr. 294 af 27. april 2005 om ændring af lov om valg til Folketinget, lov om valg af danske medlemmer til Europa-Parlamentet og lov om kommunale valg blev der blandt andet indført adgang til benyttelse af elektroniske valglister og elektroniske brevstemmeprotokoller.

Loven havde blandt andet baggrund i, at Københavns, Frederiksberg, Glostrup, Høje-Taastrup, Odense og Aalborg Kommuner ved brev af 8. juli 2004 rettede henvendelse til Indenrigs- og Sundhedsministeriet med anmodning om, at ministeriet tog initiativ til, at der blev tilvejebragt hjemmel til, at de kommuner, som måtte ønske det, kunne benytte elektroniske valglister første gang ved de kommunale valg i november 2005.

Loven er udtaget til lovovervågning, hvilket indebærer, at Indenrigs- og Sundhedsministeriet skal orientere Folketingets Kommunaludvalg om Københavns, Frederiksberg, Glostrup, Høje-Taastrup, Odense og Aalborg Kommuner erfaringer med anvendelse af elektroniske valglister og elektroniske brevstemmeprotokoller ved de kommunale og regionale valg den 15. november 2005, jf. pkt. 10 i lovforslagets almindelige bemærkninger.

På baggrund af oplysninger, som Indenrigs- og Sundhedsministeriet har indhentet fra Københavns, Frederiksberg, Glostrup, Høje-Taastrup, Odense og Aalborg Kommuner, redegøres i det følgende for de kommunale erfaringer, jf. pkt. 1-4. Endvidere har ministeriet indhentet KMD's redegørelse for planer for den videre udvikling af den elektroniske valgliste og den elektroniske brevstemmeprotokol, jf. pkt. 5. Ministeriets bemærkninger er indeholdt i pkt. 6.

Oplysninger om afstemningssteder, herunder antallet af vælgere, valgborde og stemmerum, hvor den elektroniske valgliste blev anvendt, er sammenfattet i nedenstående oversigt over disse oplysninger. Som det fremgår heraf, blev den elektroniske valgliste anvendt på ét afstemningssted pr. kommune.

	Afstemningssted, hvor den elektroniske valgliste blev anvendt	Antallet af vælgere	Antallet af valgborde	Antallet af stemmerum
Københavns Kommune	Københavns Rådhus	11.270	7	18
Frederiksberg Kommune	Rådhushallen	9.513	7	15
Glostrup Kommune	Nordvangskolen	2.324	2	8
Høje-Taastrup Kommune	Rønnevangsskolen	3.399	3	9
Odense Kommune	Sct. Knuds gymnasium	4.134	3	6
Aalborg Kommune	Skole- og Kulturforvaltningen	2.100	2	2

Derudover skal Indenrigs- og Sundhedsministeriet oplyse følgende:

1. Hvorvidt den elektroniske valgliste kan administreres af tilfornede vælgere uden særlig erfaring med benyttelse af it

Københavns Kommune har oplyst, at det er kommunens samlede vurdering, at anvendelse af den elektroniske valgliste var en stor succes. Der var ikke på noget tidspunkt kødannelser ved valgbordene - kun lidt ved stemmerummene på grund af de to meget store stemmesedler, som det tog tid at afkrydse, men det blev løst. Ved alle valgborde var der placeret en medarbejder fra administrationen, der var fortrolig med it. Kommunen har bemærket, at såfremt den elektroniske valgliste fremover skal administreres af de tilfornede vælgere, vil det kræve en kort undervisning, da de tilfornede vælgere har meget forskellige erhvervsrelationer. En sådan undervisning vil formentlig være vanskelig at få etableret, da det er mange personer, der skal undervises inden valgdagen. Da det i forvejen er vanskeligt at få det tilstrækkelige antal tilfornede vælgere til valgdagen, imødeses også vanskeligheder med at få dem til at deltage i en undervisningslektion. Derfor vil det være en ubetinget fordel, hvis der fremover også placeres en administrativ medarbejder ved valgbordene.

Frederiksberg Kommune har oplyst, at der var stor tilfredshed med anvendelsen af elektroniske valglister – både blandt vælgerne, de tilfornede og det administrative personale. Endvidere var der på intet tidspunkt i løbet af valgdagen kø ved valgbordene. Kommunens erfaring er, at den elektroniske valgliste kan administreres af tilfornede vælgere uden særlig erfaring med benyttelse af it. Da kommunen anmodede de politiske partier om at udpege tilfornede, havde kommunen bedt dem om at tage højde for anvendelsen af elektronisk valgliste på afstemningsstedet Rådhushallen ved udpegelsen. Herudover havde kommunen inden valget sendt en "pixibog" til de tilfornede, der skulle bemande valgbordene, med vejledning i

brugen af elektronisk valgliste (skanneren og pc'en). De tilforordnede, der skulle bemande valgbordene, var anmodet om at møde tidligere på valgdagen, så de også kunne få en mundtlig instruktion. Flere mødte op med en vis skepsis, men denne blev hurtigt vendt til en positiv holdning og fortrolighed med systemet.

Glostrup Kommune har oplyst, at der ingen problemer var med de tilforordnede vælgere håndtering af de elektroniske valglister. Der var udpeget 4 tilforordnede til at klare de elektroniske valglister på 2 borde. De pågældende var indkaldt til at møde en halv time tidligere end de øvrige tilforordnede. Det er kommunens vurdering, at en helt ny valgtilforordnet hurtigere kan lære det elektroniske system end det manuelle system vedrørende valglister m.v.

Høje-Taastrup Kommune har oplyst, at den elektroniske valgliste uden særlige problemer kunne administreres af de tilforordnede vælgere. Dog bør der til næste valg ske en justering, således at valgsystemet giver en advarsel, hvis den tilforordnede ved en fejl kommer til at anmode systemet om at annullere et indskannet valgkort.

Odense Kommune har oplyst, at den elektroniske valgliste ikke kan administreres af tilforordnede vælgere uden erfaring med benyttelse af it. Kommunen anser det imidlertid ikke som et problem, idet der kun kræves en kort tids oplæring, og idet der bliver færre og færre borgere, som ikke er bekendt med betjening af it.

Aalborg Kommune har oplyst, at systemet er meget enkelt og brugervenligt, og at systemet ikke kræver særlig erfaring med it for de tilforordnede. Dog valgte kommunen at indkalde de tilforordnede før valgdatoen og give dem en kort demonstration af systemet.

2. Eventuelle tekniske eller andre problemer i forbindelse med anvendelse af den elektroniske valgliste og den elektroniske brevstemmeprotokol

Københavns Kommune har oplyst, at der ikke var nævneværdige problemer med hverken den elektroniske valgliste eller den elektroniske brevstemmeprotokol.

Frederiksberg Kommune har oplyst, at alt udstyr var blevet installeret dagen før valget. Desværre mistede skannerne hukommelsen, så de ikke kunne bruges, da valghandlingen startede. De første 15 minutter tastede de tilforordnede derfor vælgernummer eller cpr.nr. i stedet for at bruge skanner. Men selv dette var hurtigere end arbejdet med traditionelle valglister. Efter fejlen var rettet, fungerede alt ved valgbordene perfekt resten af dagen. Det kunne være ønskeligt, at der udarbejdes en elektronisk back-up funktion i tilfælde af system- eller strømnedbrud. Den back-up funktion, som blev anvendt med manuelt at markere vælgerne i udskriverne af valglisterne, var tidskrævende.

Glostrup Kommune har oplyst, at der ikke er registreret problemer med anvendelse af den elektroniske valgliste og den elektroniske brevstemme-protokol.

Høje-Taastrup Kommune har oplyst, at der var lidt problemer ved opstarten, hvor bord 2 og 3 kørte sammen. Dette tekniske problem blev dog hurtigt løst. Den officielle back-up procedure forekom meget omstændelig, besværlig og uforståelig. Umiddelbart skønner kommunen, at den var så besværlig, at det administrativt vil være nemmere at køre et normalt valg. Kommunen valgte at gennemføre et manuelt valg sideløbende, hvor administrativt personale krydsede af i valglisterne. Rent administrativt var det dog meget ressourcekrævende, hvorfor det ikke vil ske ved et nyt valg. Det var positivt, at de tilfornede vælgere havde nemt ved at se, om det var den rigtige vælger, der ville stemme, da alder og køn fremgår af skærmbilledet.

Odense Kommune har oplyst, at kommunen ingen tekniske problemer havde, og at alt kørte fint. Hvis der var opstået tekniske problemer, ville kommunen nok have haft et problem, idet udskrivning af valglister fra systemet tog mindst 20 min. Kommunen skrev for en sikkerheds skyld nye lister ud hver time. I tilfælde af tekniske problemer ville det således være nødvendigt at lægge en pause på mindst ½ time ind i valgbehandlingen.

Aalborg Kommune har oplyst, at der har været et stort forberedelsesarbejde, som har krævet nogle ressourcer i dette forsøgsprojekt. På selve valgdagen fungerede teknikken dog optimalt, og kommunen oplevede ingen problemer. Kommunen har endvidere oplyst, at der er nogle uhensigtsmæssigheder i systemet, som kan afhjælpes.

3. Hvorvidt kommunen fremover forventer at anvende den elektroniske valgliste

Københavns Kommune har oplyst, at kommunen gerne vil anvende den elektroniske valgliste fremover på alle valgsteder, såfremt systemet er færdigudviklet til dette af KMD, og at kommunen generelt gerne vil styrke digitaliseringen af selve valget.

Københavns Kommune arbejder på en revision af afstemningsstederne. Det forventes, at antallet af afstemningssteder reduceres fra 54 til 38, og at der til hvert afstemningssted er minimum 10.000 vælgere. Samtidig vil kommunen sikre, at afstemningsstederne fysisk har en størrelse, der kan rumme flere stemmerum. Erfaringerne fra den 15. november 2005 gør også, at kommunen forventer at kunne reducere antallet af valgborde, da der i løbet af valgdagen var længere, stille perioder ved bordene, ligesom der på intet tidspunkt var kødannelser. Der vil dog blive tale om en gradvis reduktion, så man har mulighed for at vurdere det nødvendige antal valgborde på hvert valgsted. Kommunen har oplyst, at kommunen allerede den 15. november 2005 foretog en reduktion af bordantallet fra 8 til 7 valgborde. En reduktion af valgborde vil samtidig medføre et mindre forbrug af tilfornede vælgere, hvilket vil være en stor hjælp i forbindelse med bemanningen

af afstemningsstederne, da det er meget vanskeligt at skaffe det fornødne antal til valgdagen.

Københavns Kommune ønsker også undersøgt mulighederne for en udbygning af den elektroniske valgmodel til at omfatte egentlig elektronisk afstemning på afstemningsstedet, herunder mulighederne for at anvende skanning af stemmesedlerne. En hindring kan dog være størrelsen af stemmesedlerne. Hvis skanning imidlertid er en fremkommelig løsning, vil mange andre kommuner formentlig også være interesseret i en sådan løsning - særligt når henses til kommunestørrelserne efter kommunalreformen. En løsning på dette problem kan være en anden udformning af stemmesedlerne, hvilket dog vil kræve en ændring af valglovene. Kommunen har anmodet Indenrigs- og Sundhedsministeriet om allerede nu at overveje mulighederne.

Frederiksberg Kommune har oplyst, at kommunen har en klar forventning om at benytte elektronisk valgliste ved samtlige otte afstemningssteder ved kommende valg. Vælgerantallet på afstemningsstederne er mellem 8.300 og 11.400. Ved næste landsvalg forventer kommunen at fastholde antallet af valgborde og tilforordnede på afstemningsstederne med elektronisk valgliste, men forventer herefter at kunne reducere antallet mærkbart.

Glostrup Kommune har oplyst, at kommunen med forbehold for kommunalbestyrelsens godkendelse af udgifter til et antal bærbare pc'ere på hvert afstemningssted gerne vil anvende elektronisk valgliste på alle valgsteder, men det forudsætter, at der fra alle 6 afstemningssteder er opkobling til valglisten via KMD eller en lokal server hos kommunen selv.

Høje-Taastrup Kommune har oplyst, at det er fremtiden at indføre digitale valglister på alle valgsteder. Det kræver dog, at back-up proceduren bliver enklere og mere tilgængelig. Det forudsætter ligeledes, at der er lokal politisk vilje, før digitale valg kan indføres på alle valgsteder. Erfaringen fra det aktuelle valgsted viser, at der på længere sigt kan ske en reduktion af valgborde. Kommunen har observeret, at systemet kræver en nyindretning af valgstedet med flere stemmerum, da køen flytter sig fra valgbordet til stemmerummene. Dog forventer kommunen at køre endnu et valg med det samme antal borde.

Odense Kommune har oplyst, at der ikke er truffet afgørelse om, på hvor mange valgsteder kommunen vil benytte den elektroniske valgliste, idet det tillige afhænger af KMD's udvikling af systemet. Kommunen har videre oplyst, at det er en stor forenkling/forbedring af valghandlingen, og at tingene kører meget mere smidigt. Statistikkerne er klar hele tiden, man kan hele tiden følge med i, hvor mange der har stemt, stemmeprocent m.v. På det afstemningssted, hvor kommunen benyttede den elektroniske valgliste i 2005, vil antallet af valgborde kunne skæres ned fra 3 til 2. Antal af stemmerum vil ikke skulle nedskæres, idet det var ved disse, der opstod kø.

Aalborg Kommune har oplyst, at kommunen, på trods af de gode erfaringer på selve valgdagen, ikke vil benytte den digitale valgliste ved næste valg.

Kommunen har oplyst, at det er en meget dyr løsning, idet der kræves meget hardware og forberedelse på de enkelte afstemningssteder, samt at kommunen fremover har 61 afstemningssteder (Aalborg 40, Nibe 7, Hals 6, Sejlflod 8). Desuden skal hver enkelt pc klargøres til systemet og installeres på de enkelte afstemningssteder, hvilket også kræver store personale-mæssige ressourcer. Systemet er efter kommunens opfattelse meget brugervenligt og hurtigt at bruge, og den enkelte vælger bliver hurtigt fundet i den elektroniske valgliste og kan få udleveret sine stemmesedler. Alligevel må kommunen konstatere, at der ikke umiddelbart er en effektiviseringsgevinst ved benyttelse af den elektroniske valgliste, idet systemet alene flytter køen af vælgere fra de tilforordnede til stemmerummene. For at vælgerne kan se en effektivisering af indførelsen af den elektroniske valgliste, vil det kræve, at der på de enkelte afstemningssteder indsættes flere stemmerum, hvilket grundet pladsmangel ikke umiddelbart kan lade sig gøre på alle afstemningssteder. Kommunen vil derfor være nødsaget til at finde andre egnede afstemningssteder. Kommunen har endelig fremhævet, at kommunen er meget positiv stemt overfor de nye tiltag, der sker på det elektroniske felt indenfor valgarbejdet.

4. Hvorvidt kommunen fremover forventer at benytte den elektroniske brevstemmeprotokol

Københavns, Frederiksberg, Høje-Taastrup, Odense og Aalborg Kommuner har oplyst, at de fremover forventer at benytte den elektroniske brevstemmeprotokol.

Glostrup Kommune har oplyst, at kommunen tillige forventer at anvende den elektroniske brevstemmeprotokol, forudsat at kommunalbestyrelsen godkender udgifter til et antal bærbare pc'ere på hvert afstemningssted.

5. KMD's redegørelse for planer for den videre udvikling af den elektroniske valgliste og den elektroniske brevstemmeprotokol

På baggrund af tilbagemeldingerne efter valgene den 15. november 2005 har KMD opsamlet erfaringer og forslag til justering af den anvendte it-løsning med digitale valglister. KMD har foretaget en vurdering og prioritering af kravene, som især omfatter den administrative del til brug for valgsekretæren.

Der er klare ønsker om en forbedring af Fall Back processen, der skal tage højde for afbrydelser af valghandlingen. Derfor vil KMD's plan for udbygning af systemet indeholde en forbedret digital backup facilitet i supplement til den ved valget anvendte manuelle proces.

I sammenhæng hermed er der et ønske om en form for central datalagring med opkobling fra valgstedet. En omlægning af den bagvedliggende driftsform er en forudsætning for udbredelse af løsningen til samtlige kommuners valgsteder. Idet de tekniske muligheder løbende forbedres, har KMD valgt først at lægge sig fast på denne driftsmodel i løbet af 2007. Det er i den forbindelse væsentligt at anvende godkendte og effektive værktøjer og

sikkerhedsrutiner i forbindelse med transport af data fra en central server til valgstedet.

KMD har endvidere oplyst, at der er etableret en fokusgruppe, hvor ideer til kommende systemændringer forelægges til afprøvning. I denne gruppe deltager blandt andre kommuner, der har anvendt elektroniske valglister, samt Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Kommunerne kan i den forbindelse komme med forslag til mulige digitaliseringsprojekter på området og afprøve udviklede løsninger. KMD vil fortsætte arbejdet med udvikling af relevante services i et sammenhængende it-valgsystem, der kan håndtere både udskrivnings- og opgørelsesdelen af kommunale såvel som nationale valg.

KMD har endelig oplyst, at den nye driftsmodel og de øvrige omtalte ændringer tages under behandling i løbet af 2007.

6. Indenrigs- og Sundhedsministeriets bemærkninger

De indhentede redegørelser for de kommunale erfaringer viser efter Indenrigs- og Sundhedsministeriets opfattelse, at indførelsen af lovhjemmel til benyttelse af elektroniske valglister ved de kommunale valg i november 2005 har været en succes.

For så vidt angår Københavns Kommunes ønske om undersøgelse af mulighederne for en udbygning af den elektroniske valgmodel til at omfatte egentlig elektronisk afstemning på afstemningsstedet, herunder mulighederne for at anvende skanning af stemmesedlerne, finder Indenrigs- og Sundhedsministeriet det positivt, at kommunen på ny har sat spørgsmålet om elektronisk stemmeafgivning på dagsordenen. Ministeriet vil derfor også se positivt på et konkret, egnet forslag til forsøg på dette område, der efterfølgende vil kunne danne grundlag for en konkret stillingtagen fra ministeriets side til hensigtsmæssigheden af tilvejebringelsen af lovhjemmel til et sådant forsøg.